

DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ'NİN İDEOLOJİK TERKİBİNDE GENÇLİK POLİTİKALARI

Gökberk YÜCEL¹, Fatih DOĞAN²

Öz

II. Cihan Harbi sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği himayesinde 7 Ekim 1949 tarihinde kurulan Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin, siyasî, iktisadî ve içtimai yapısı yeniden dizayn edilmeye çalışılmış, Sovyet modeli ülkenin kurumsal olarak inşa edilmesinde başat unsur oluşturmuştur. Lakin Nazi Almanyası'nın bıraktığı ideolojik miras, savaşın getirdiği iktisadî çöküntü ve toplumsal tahribat, yeni rejimin idealize ettiği "sosyalist toplum modelinin" kısa vadeli başarıya ulaşmasında engel teşkil etmiştir. Bu doğrultuda yeni rejim, totaliter yönetim ve parti anlayışıyla toplumsal yaşamın bütün alanlarını dönüştürmeye çalışmıştır. Bu çalışmada Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin ideolojik dönüşümünde gençlik politikalarının amacı, konumu, işlevi ve hedefleri incelenecektir. Literatür taraması yönteminin kullanıldığı çalışmada, özellikle sosyalist sisteme geçiş dönemine odaklanılmıştır. Zaman zaman kitleselleşerek sesini yükselten muhalefeti sert bir şekilde bastıran Demokratik Almanya yönetimi, sosyalist rejimin teminatı olarak gördüğü gençliğin ideolojik dönüşümünde çok sınırlı bir başarı elde etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyalizm, Gençlik Politikaları, Demokratik Alman Cumhuriyeti

JEL Kodları: D78, E61

YOUTH POLICIES IN THE IDEOLOGICAL COMPOSITION OF THE GERMAN DEMOCRATIC REPUBLIC

Abstract

After World War II, the political, economic and social structure of German Democratic Republic, established on 7 October 1949 under the auspices of the Union of Soviet Socialist Republics, was tried to be redesigned. In this sense, the Soviet model became the dominant element in the institutional construction of the country. However, the ideological legacy left by Nazi Germany, the economic collapse caused by the war and the social destruction impeded the short-term success of the *socialist society model* idealized by the new regime. Therefore, the new regime tried to transform all aspects of social life with an understanding of totalitarian administration and party. In this study, the aim, focus, function and targets of youth policies in the ideological transformation of the German Democratic Republic was discussed. By conducting a literature review, especially the transition period to the socialist system was highlighted. The German Democratic Republic administration, which harshly suppressed the opposition that occasionally raised its voice by becoming massive, achieved very limited success in the ideological transformation of the youth, which was regarded as the assurance of the socialist regime.

Keywords: Socialism, Youth Policies, German Democratic Republic

JEL Codes: D78, E61

¹Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Merzifon İ.İ.B.F., gokberk.yucel@amasya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0299-1722>.

²Dr., Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, fatih.dogan@ytb.gov.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0185-3243>.

GİRİŞ

Bu çalışmada Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin (Alman Demokratik Cumhuriyeti - Deutsche Demokratische Republik - DDR) ideolojik terkinde gençlik politikalarının hangi zeminde, nasıl şekillendiğine ve yürütüldüğüne ilişkin sorulara cevap aranacaktır. Çalışmanın temel iddiası ise şu şekilde ifade edilebilir: Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde iktidar, genç kitleleri sosyalist rejimin teminatı ve geleceği olarak görmüştür. Bu bağlamda Doğu Almanya gençliğinin devletin ideolojik konseptine uygun olarak yetişmesi için eğitim ve kültür politikaları yeniden dizayn edilmiş, hiçbir boş alan bırakmaksızın sivil yaşam rejim tarafından kontrol altında tutmuştur. Çalışmada literatür taraması yöntemi benimsenmiş olup, konuyla ilgili ikincil kaynaklar hüviyetindeki akademik makale ve kitaplardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin gençlik politikaları, konuya ilişkin Almanca literatürün ağırlıklı olarak taranması doğrultusunda eğitim ve kültür politikalarının merkeze alındığı bir çerçeve içerisinde sunulmuştur. Bu yönüyle çalışmanın Türkçe literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada rejiminin gençlik politikaları ele alınırken daha çok geçiş dönemine odaklanılmıştır. Geçiş dönemi aynı zamanda yeni rejimin kuruluş döneminde yaşanan siyasî ve toplumsal olayların gençlikte ve gençlik politikalarında izdüşümünü anlamak açısından önem arz etmektedir.

Bu noktada ilk olarak Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi ve ideolojik olarak dönüşüm süreci tarihsel arkaplan başlığı altında incelenmiştir. İdeolojik dönüşümün seyri ve aşamaları, gençlik politikalarını oluşturan siyasî iklimin ve politikaların oluşmasında ön plana çıkan araçların ve yöntem anlayışının da zeminini oluşturmaktadır. Daha sonrasında Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde sosyalist rejim ile gençlik politikaları arasındaki ideolojik çerçeveye yer verilmiştir. İdeolojik çerçevenin gençlik politikalarının alt başlığında yer almasının sebebi ise çalışmanın kapsamı dahilinde konu akışındaki bütünselliğin korunması kaygısından ileri gelmektedir. Bununla beraber Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin ideolojik konseptinin gençlik politikalarındaki izdüşümleri, eğitim politikaları, kitlenin politik ve kültürel konsolidasyonu ve gençlik politikalarının kurumsal yapısını teşkil eden "Özgür Alman Gençlik Birliği" başlıklarında ele alınmıştır. Demokratik Almanya yönetiminin yönetim anlayışı ve politik uygulamalarına karşı gelişen muhalefette, gençliğin rolü ve reaksiyonu ise çalışmanın son başlığını teşkil etmektedir.

TARİHSEL ARKA PLAN: DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU VE İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMÜ

İkinci Cihan Harbi sonrasında Nazi rejimi mağlup olmuş ve 1945 yılında Almanya dört farklı nüfuz bölgesine³ bölünmüştür. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık ve Fransa, Almanya'nın batısında hakimiyet kurarken; Sovyetler Birliği Almanya doğusu bölgesini ele geçirmiştir. İşgal sonrası başta Almanya ve Avusturya'nın geleceği olmak üzere savaş sonrası yeni oluşacak politik iklimine ilişkin görüşmelerin yapılması adına Birleşik Krallık, ABD ve Sovyetler Birliği'nin katılımlarıyla 17 Temmuz- 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında Potsdam Konferansı gerçekleşmiştir. Fransa'nın katılmadığı Konferans görüşmelerinde nasyonal sosyalizmin bütün araçlarıyla ortadan kaldırılması, Almanya'nın demokratikleştirilmesi ve tamamen silahsızlandırılması gibi konularda görüş birliğine varılmış, sonrasında Fransa anlaşmanın şartlarını kabul ettiğini bildirmiştir (Cornides, 1957, s. 64-65; Timmermann, 1984, s. 19; Saydan, 1969, s. 9-10).⁴

İkinci Cihan Harbi sonrası Almanya'nın yaşadığı sosyal ve ekonomik buhran felaket dönemi olarak adlandırılmış, toplumsal yaşamda yoksulluk hâkim olmuştur. Mamafih savaş esnasında Nazi savunma hattının tahkim edildiği cephe olması sebebiyle yıkım ve tahribatın en çok yaşandığı bölge Doğu Almanya olmuştur. Bu sebeptendir ki Doğu Almanya toplumu gündelik yaşamlarını hayatta kalmak adına verdikleri mücadele bağlamında tanzim etmek zorunda kalmışlardır. İlaveten sanayi teşekküllerinin yaklaşık %70'nin Batı Almanya'da toplanması, Doğu Almanya'nın ekonomik durumu açısından dezavantaj yaratmıştır. Zira Doğu Almanya'da sanayi kısmen Berlin civarında olmakla beraber, bölge ağır sanayinin temel enstrümanlarını teşkil eden demir-çelik sanayiinden yoksun kalmıştır. Bununla beraber savaş sonrası Almanya'nın doğu bölgesinin, daha fazla savaş tazminatı yükü altına girmesi, ekonomik bilançoğu ağırlaştırmıştır. Daha çok kırsal ekonomik faaliyetlerin yer aldığı Doğu Almanya'da toplum hem ekonomik hem de kültürel olarak geri kalmıştır (Saydan, 1969, s. 20). Dönemin fotoğrafında gençliğin pozisyonu da pek iç açıcı görünmemektedir. Savaş sonrası dönem; gençlerin yaşam mücadelesi vermek adına karaborsacılık ve hırsızlık yapmak zorunda kaldıkları, fiziksel veya ruhsal olarak hazır olmamalarına rağmen yetişkin rolünü üstlendikleri bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır (Janssen, 2010, s. 55-56).

³ Almanya'da Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık ve Fransa'dan müteşekkil dörtlü idare, 3-11 Şubat 1945 tarihinde toplanan Yalta Konferansında tahkim edilmiştir (Saydan, 1969, s. 9).

⁴ Potsdam Konferansında Almanya meselesi, bütün Nazi unsurlarının ortadan kaldırılarak, dört devletin kendi nüfus bölgelerinde demokratik bir yönetim kurmasına şeklinde ele alınmıştır. Almanya'da endüstrinin kökünden yıkılmasından ziyade, sanayinin barışçıl bir şekilde dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda barış ekonomisi için gerekli olmayan sınıy araçların pek az kısmı Sovyetler Birliğine verilmiştir (Armaoğlu, 2020, s. 308- 309).

Nasyonal sosyalizm döneminde kendi geleceklerini belirleme hakkı olmayan Almanlar, İkinci Cihan Harbi sonrasında bir kez daha bu gerçekle yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Nitekim 9 Haziran 1945 tarihinde Doğu Almanya, Sovyet Askeri İdaresine (Sowjetische Militäradministration - SMA) bırakılmıştır (Cornides, 1957, s. 46). Bu tarihten itibaren bütün Almanya'yı kapsayacak şekilde demokratik ve barışçıl bir cumhuriyetin kurulması için, Moskova'dan dönenlerin idareyi ele aldıkları Almanya Komünist Partisi ile Alman Sosyal Demokrat Partisi 21-22 Nisan 1946 tarihinde yapılan kongrede birleşerek Almanya Sosyalist Birlik Partisi'ni (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands- SED) kurmuşlardır. Lakin Almanya'nın bütün bölgelerinde iktidar olmayı hedefleyen bu birleşme, sadece Sovyet hakimiyetinde bulunan bölgede etkin olabilmıştır (Saydan, 1969, s. 9-11). Buna rağmen 26 Kasım 1947'de SED, Almanya'nın yekûn olarak demokratik bir cumhuriyet çatısı altında birleşmesi için "Alman Halk Kongresi"nin toplanması çağrısında bulunmuş, Batı Almanya'nın bu çağrıya olumsuz cevap vermesine rağmen 6-7 Aralık 1947 tarihinde Halk kongresi Berlin'de toplanmıştır (Saydan, 1969, s. 12). Buna karşılık olarak Almanya'nın batısında ise, 1948 yılının şubat ayında Londra'da toplanan ve sadece Batılı Devletlerin katıldığı konferansta, Almanya'daki Müttefikler Kontrol Komisyonu parçalanmış, Sovyetler Birliği dışında kalan işgal bölgelerinde Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kurulması kararı alınmıştır.⁵ 8 Mayıs 1949 tarihinde Batı Almanya Parlamentosu tarafından kabul edilen kurucu anayasa, 23 Mayıs 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Saydan, 1969, s. 13). Batı Almanya'da Batı Bloğuna eklemli bir devletin kurulması üzerine kuzeyinde Baltık Denizi, güneydoğusunda Çekoslovakya (Bugünkü Çekya ve Slovakya bölgesi), doğusunda Polonya ve batısında Batı Almanya'nın yer aldığı 108.333 kilometrekarelik Almanya'nın doğu bölgesinde (Glaessner, 1989, s. 233) 7 Ekim 1949 tarihinde Demokratik Alman Cumhuriyeti (Deutsche Demokratische Republik - DDR) kurulmuştur.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin ideolojik dönüşümünde Sovyet modeli ön plana çıkmıştır ve sosyalist rejime geçişte Almanya Sosyalist Birlik Partisi siyasî, iktisadî ve içtimaî politikaların belirleyicisi olmuştur (Neugebauer, 1978, s. 19). Bu doğrultuda ülkenin yeniden inşasında totalitarizmi galebe çalan politikalar ağırlık kazanmış, "Doğu Almanya vatandaşları arasında biz bilincini teşvik etme" yönünde bir strateji izlenmiştir (Neubert, 1999, s. 19). Yeni rejimin ve sosyalist ideolojinin halk nezdinde kabul görmesi için, başta Parti olmak üzere diğer siyasî ve sosyal aygıtlar aracılığıyla toplumsal yaşamın her noktası yeniden dizayn edilmeye çalışılmıştır (Neugebauer, 1978, s. 20). Bunun yanı sıra, yeni kurulan rejimin harici ve dahili güvenliğinde Sovyetler Birliği'nin katkısı büyük olmuştur. Zira Demokratik Alman Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği tarafından Sovyet Hinterlandının güvenliğini ve gelişimini merkeze alan ve Batı

⁵ Sovyet sisteminin, dünya sathında işçi devrimlerini hedefleyen komünist ideolojiye dayanması, uluslararası politikanın şekillenmesinde ideolojik ve donktrin unsurlarının girmesine sebebiyet vermiştir. Bu husus, savaş sonrası dönemde Sovyet sisteminin Batılı ülkeler tarafından tehdit olarak algılanmasına müstenit Soğuk Savaş kamplaşmalarının da zeminini hazırlamıştır. Dolayısıyla uluslararası politikanın konusu, ideolojik ayrışmalara bağlı olarak hür dünya ile totaliter komünist düzenin mücadelesi haline gelmiştir. Bu mücadelenin izdüşümü Berlin Buhranı ve Almanya'nın Doğu ve Batı Almanya olarak ayrılmasında kendisini göstermiştir. (Armaoğlu, 2020, s. 320, 339-340).

emperyalizme karşı mücadele için kurulan Varşova Pakti⁶, Kominform (Komünist ve İşçi Partileri Enformasyon Bürosu)⁷ ve COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)⁸ dahil olmuştur.

1949 yılında kabul edilen Anayasa metni ile “Almanya bölünmez bir demokratik cumhuriyettir”⁹ ilkesi kabul edilirken, 1974 yılında bu madde “Sosyalist bir devlet olan Alman Demokratik Cumhuriyeti, işçi ve köylülerin devletidir. Devlet, işçi sınıfının ve onun Marksist-Leninist partisinin önderliği altında kentte ve kırdaki emekçilerin siyasi örgütlenmesidir”¹⁰ şeklinde değiştirilmiştir. Jürgen Cromm, Demokratik Alman Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecinden itibaren geçirdiği değişim sürecini, üç aşamalı olarak incelemiştir. Bunlardan birincisi, 1949-1960 yıllarını kapsayan “Sosyalist rejime geçiş” sürecidir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş aşaması olarak nitelendirilen bu dönemde, Almanya Sosyalist Birlik Partisi geçiş sürecinin lokomotif vazifesini üstlenmiştir. Bu bağlamda planlı ekonomik model ön plana çıkarılmış, 1950 yılında kabul edilen ilk beş yıllık ekonomi programıyla nasyonal sosyalizm sonrası yıkılan ekonominin yeniden inşa edilmesine odaklanılmıştır. Sosyo-ekonomik açıdan oldukça güç şartlarda yaşamlarını sürdüren kesimlere yönelik kalkınma ekonomik modeli, yeni ekonomik programın en dikkat çekici özelliği olmuştur (Cromm, 1998, s. 274-275). İlk beş yıllık kalkınma planının ardından, 1956-1960 yıllarını kapsayan ikinci beş yıllık plan uygulamaya konulmuş fakat tamamlanamadan 1959-1965 yıllarını kapsayan yedi yıllık kalkınma planı hayata geçirilmiştir (Bethkenhagen vd., 1981, s. 15).

1961- 1970 yıllarını kapsayan *ikinci aşama*, sosyalizme geçiş döneminin hemen ardından sosyalizmin kapsamlı inşası merhalesidir. Bu dönem, sosyalizmin toplumsal yaşama endokrine edildiği, şehirler ve kırsal yerleşim arasındaki var olan ekonomik gelişmişlik farkının giderilmeye çalışıldığı dönem olarak tanımlanmaktadır. Modern bir sosyalist devlet kurma gayretleri bağlamında üretim ve emek verimliliğinin artırılmasına, çalışanların eğitim imkânlarına erişimlerine yönelik teşviklerin uygulandığı bu dönem; özellikle sanayi alanında yapılan hamlelerinin yanı sıra başta enerji sorunu olmak üzere hammadde ve malzeme hususunda sıkıntıların giderek arttığı dönem olarak nitelendirilmektedir (Cromm, 1998, s. 278-279).

Üçüncü Aşama ise 1971'deki 8. Parti Kongresi ile başlayan bilimsel ve teknik ilerlemenin daha fazla zikredilmeye başlandığı, bu yönüyle daha önce sosyalist inşa sürecinin olgunlaşmaya başladığı dönem

⁶ ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki kutuplaşma ve Federal Almanya Cumhuriyeti’nin Batı ile bütünleşmeye başlaması neticesinde, 1955 yılı Mayıs ayında Sovyetler Birliği, Arnavutluk, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Çekoslovakya, Varşova’da toplanarak askerî ve siyasi birlik paktı imzalamışlardır (Sönmezoğlu, 1983, s. 197).

⁷ Savaş sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nin 1947 Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde Avrupa’nın yeniden inşa edilmesine yönelik politik hamlelerine karşı Sovyetler Birliği, kendisini dünya işçilerinin anavatanı olarak konumlandırmış, ABD emperyalizme karşı Ekim 1947’de Kominform’u (Komünist ve İşçi Partileri Enformasyon Bürosu) kurmuştur (Black, 1988, s. 153-154; Armaoğlu, 2020, s. 332-333).

⁸ 1949 yılında Sovyetler Birliği’nin inisiyatifi ile Doğu Avrupa ülkelerini kapsayan bölgesel nitelikte bir örgütlenme olarak ortaya çıkmıştır. Örgüt, Sovyetler Birliği başta olmak üzere Bulgaristan, Küba, Çekoslovakya, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Macaristan, Moğolistan, Polonya, Romanya ve Vietnam’ın katılımlarıyla oluşmuştur (Sönmezoğlu, 1983, s. 95).

⁹ <http://www.verfassungen.de/ddr/verf49.htm>. (Erişim: 24.02.2022).

¹⁰ <http://www.verfassungen.de/ddr/verf74.htm>. (Erişim: 24.02.2022).

olarak yorumlanabilir. Teknik ilerlemeyle yaşam standartlarının yükselmesinde ekonomik ve sosyal politika birliğine duyulan ve dayanan inanç, bu süreçte çok daha fazla ön plana çıkmıştır (Cromm, 1998, s. 279). Bu husus bir nevi, sosyalist çatının kapsayıcılığında siyasî ve toplumsal yapının özdeşleştirilmesidir.

Gert-Joachim Glaessner ise (1989, s. 32), 1951 yılı sosyalist planlı ekonominin başlangıcı, 1958-1961 geçiş döneminin tamamlanması ve 1971 yılı itibariyle gelişmiş sosyalist toplumun oluşumu şeklinde Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin aşamalarını tasnif etmiştir. Bu bağlamda 9-12 Temmuz 1952 tarihinde Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nin 2. Parti Kongresinde Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde sosyalizmin inşası ilan edilmiş; buna göre 1950'li yıllarda devlet idaresinin merkezileştirilmesi, ağır sanayi hamlelerinin başlatılması, sanayide emek verimliliğinin artırılması, tarımsal üretim kooperatiflerinin oluşturulması gibi siyasî ve iktisadî hedeflere ağırlık verilirken, bu hamlelerin gerçekleşmesinde Partinin öncü rolü de vurgulanmıştır (Glaessner, 1989, s. 47). Kongre'de sınıf mücadelesinin yoğunlaştırılması esasına yapılan vurguyla, ülkenin yeniden silahlandırılmasının ve sosyalizmin inşa sürecinde silahlı kuvvetlerin öneminin altı çizilmiştir (Mahlert ve Stephan, 1996, s. 88). Bu dönemde sınıf şuuruna yönelik izlenen politikaların bir sonucu olarak toplum üzerinde baskıların artacağı sinyali verilmiş, bilvesile sermaye sahipleri de kongre kararlarından doğrudan etkilenmiştir. 1970'li yıllar ise daha çok sosyal alanda yapılan reformların ön plana çıktığı bir döneme tekabül etmiştir. Özellikle yaklaşık 3,5 milyon DDR vatandaşı için emekli maaşlarında, asgari ücretlerde ve diğer sosyal güvenlik yardımlarında artışlar yaşanmış, dönemin önemli bir sorun olan barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla konut inşaat programı başlatılmıştır. Böylece bu dönem, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik kararların alındığı dönem olarak nitelendirilmektedir (Glaessner, 1989, s. 69).

DEMOKRATİK ALMAN CUMHURİYETİ'NİN İDEOLOJİK DÖNÜŞÜMÜNDE GENÇLİK POLİTİKALARI

1945 yılı sonuna gelindiğinde yaşları 14 ile 25 arasında değişen yaklaşık 2,5 milyon genç, Doğu Almanya'da tam anlamıyla kaos içerisinde yaşıyordu. Bu sayı savaştan dönenlerle birlikte yaklaşık 2,8 milyon kişiye kadar çıkmıştır. Dolayısıyla savaş, toplumun bütün kesimlerine olduğu gibi genç kitleye de ağır hasarlar vermiş, toplumsal ve gündelik hayatta bu durumun etkileri giderek artan bir oranda hissedilmiştir. Bu ortamda yeni kurulan rejimin gençlere yönelik yaklaşımı, gençlik üzerinde nasyonal sosyalizmin izlerinin devam ediyor olabileceği varsayımına dayanarak şüpheli bir şekilde gelişmiştir. Zira 1945 yılına kadar gençlerin tamamı, "Hitler Gençliği (Hitlerjugend) örgütüne" aitti. Yaşça daha büyük olanların çoğu Hitler döneminde gençlere yönelik uygulanan politikalara maruz kalmış, Nazilerin ırk teorisi ve nüfus politikası konularındaki zorunlu eğitim müfredatıyla yetişmişlerdir (Mahlert ve Stephan, 1996, s.

14-15).¹¹ Dolayısıyla yeni rejimin geçiş dönemi, iktidar ile gençler arasındaki karşılıklı güvensizliğin yaşandığı bir sürece tekabül etmiştir. Bu bağlamda 1946-47 yılları arasında binlerce gence, Nazi geçmişi sebebiyle şüpheyle yaklaşmış, soruşturmalar açılmış ve neredeyse üçte birini gençlerin oluşturduğu yaklaşık 9000 kişi tutuklanmıştır (Haustein, 2006, s. 73-74).

Savaş sonrası ihtiyaç malzemelerinin tedarikinde yaşanan sıkıntılar yüzünden karne sisteminin çökmesi, en çok çocukları ve gençleri etkilemiş; gıda arzının yetersizliği, yetersiz beslenme ve açlık sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Her beş çocuktan birisinin babasını kaybettiği, her on çocuktan birisinin ise babasının savaştan dönmesini beklediği bu atmosferde, yeni rejim çocukların ve gençlerin talep ve beklentileriyle yüzleşmek zorunda kalmıştır (Mahlert ve Stephan, 1996, s. 14). Bu nedenle ailenin korunması ve savaşın yarattığı sosyal, ekonomik tahribatın azaltılması adına ailelere çocuk parası ödenmesi, çocuk yuvalarının sayılarının artırılması gibi sosyal politikalar uygulanmış, çocukların bakımında ve yetiştirilmesinde çocuk bakım uzmanları ve çocuk hemşireleri istihdamına ağırlık verilmiştir (Saydan, 1969, s. 70).

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde gerek yeni rejimin toplum nezdinde meşruiyet kazanması gerekse de sosyalist insan modelinin oluşturulması adına çocukların ve gençlerin yetiştirilmesine ayrı bir parantez açılmıştır. Eğitim ve kültür politikaları yoluyla genç kitleler sıkı bir doktriner eğitime tabi kılınmış, bilvesile rejimin teminatı için politik ve kültürel konsolidasyon sağlanmaya çalışılmıştır. Parti'nin 10 Temmuz 1958 tarihinde gerçekleştirilen kongresinde ise "Sosyalist İnsan İçin On Emir" başlıklı bildiri rejimin gençlere yönelik yaklaşımları ve beklentileri ortaya koyulmuştur. Bahse konu sosyalist insan için on emirde, "Çocuklarınızı barış ve sosyalizm ruhu içinde, dirayetli ve fiziki olarak güçlü insanlar olarak çok yönlü bir şekilde yetiştirmelisiniz"¹² ifadeleri yer almıştır. Devletçi sosyalizmi totaliter bir tarzla savunan Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, gençlerin yetiştirilmesinde Parti'nin yegâne ve yekpare liderliği ve politik koordinasyonu ön plana çıkmıştır (Roder, 1972, s. 172).

Gençlik Politikalarının İdeolojik Çerçevesi: Sosyalist İnsan Modeli

Karl Marx, idealize ettiği komünist düzende ailenin konumuna ilişkin belirgin bir fotoğraf ortaya koymamış olup (Obertreis, 1986, s. 12) ideolojik konseptinde ailenin ve toplumun bileşeni olan gençliğe ilişkin de özel bir misyon atfetmemiştir. Dolayısıyla sosyalist devrim ve devrimden sonraki siyasî, iktisadî ve içtimaî yaşama dair yönetsel çerçeve büyük ölçüde Ekim 1917 Devriminin mimarlarından biri olarak Vladimir I. Lenin tarafından çizilmiştir (Lefebvre, 1975a, s. 15). Bu bağlamda Marx ve Engels'te soyut

¹¹ Bu hususta Nazilerin, genç kitlenin hem ideolojik hem psikolojik hem de bedensel terbiyesi adına teşkil ettikleri Neşe Yoluyla Güç (Kraft Durch Freude-KDF) örgütü örnek gösterilebilir. Detaylı bilgi için bkz. Yücel ve Doğan, 2021.

¹² Geniş ve detaylı bilgi için bakınız: https://bildungsserver.berlinbrandenburg.de/fileadmin/havemann/docs/material/1958_zehn_gebote.pdf (Erişim: 21.02.2022).

kalan kavramsal bağlam, Lenin'de somut bir zemine oturtulmuştur (Kıvılcımlı, 2008, s. 23). Lenin'in Marxist düşünceye getirdiği yenilik, onun devrimci veya öncü bir partiye duyduğu inanç olmuştur. Lenin'e göre (1975, s. 19-22), çalışan sınıfın burjuva fikirleri ve pratikleri kendiliğinden değil devrimci bir bilinç geliştirilerek ortadan kalkabilirdi. Bu bağlamda devrimci sınıf bilinci, büyük bir sanayi proletaryasında kendiliğinden canlı olamaz, harekete geçemezdi. Zira sınıf bilincinin siyasi seçkinlerde, "yeni tipte parti"de şekillenmiş olması gerekliydi. Ancak bu şekilde, sınıf bilinci politik bir renge sahip olarak kendisini toplumun alt katmanından ayırır ve liderlik iddiasında bulunabilirdi (Fetscher, 1967, s. 255). Bir diğer tabirle Lenin (1975, s.47), ancak devrimci bir partinin işçi sınıfını sendika bilincinden devrimci sınıf bilincine yönlendirebileceğini ileri sürmüştü, böyle bir partinin ise profesyonel ve adanmış devrimcilerden oluşması gerektiğini ifade etmiştir. Zira Lenin (1975, s.31-32), Parti disiplini ve öncülüğü olmaksızın işçi hareketinin baş başa kaldığı sorunları şu şekilde ifade etmiştir:

- Sadece işçiler arasında değil aydınlar arasında da ciddi bir eğitim ve devrimci bilinçlendirme yoksunluğu vardır.
- Seçim ve *-temsil-* ilkesi yanlış ve aşırı derecede uygulanmaktadır.
- İşçiler aktif devrimci çalışmadan kopmuşlardır.

Bu doğrultuda *-öncü-* parti, işçi sınıfının uyuşuk devrimci güçlerini uyandırmak görevini üzerine alırlarken, aynı zamanda uyanan güçlere doğru yönde kılavuzluk etme misyonunu yüklenmiştir (Lenin, 1975, s.88). Pohlmann (1995, s. 62), Leninist dünya görüşünün Marxist ideolojiden farklılaşan yönlerine vurgu yaparken Marx'ın dünyayı açıklamaya yönelik girişiminde felsefi ve ekonomik bir sistemi öncülediğini, devrim yaklaşımının ise aşırı teori yüklü, felsefi bir düşünce olarak kaldığını belirtmiştir. Bununla beraber Lenin'in Marx'ın devrimci fikrini geliştirerek gerçek devrimin planlayıcısı ve organizatörü olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan Tuckfeld (1997, s. 147-148) de Leninist metodu, Marxist çerçeveden ayrılmadan, onun yeniden düzenlenmesi, yeni bir eksen etrafında yeniden yorumlanması olarak izah etmiştir.

Sosyalist devrimin gerçekleşmesinde ve yerleşmesinde bu bağlamda genç kitleler büyük önem arz etmiştir. Lenin, 1920 yılındaki III. Enternasyonalin İkinci Kongresinde gençlerin yükümlülüklerine vurgu yaparak onlara bir misyon yükleme gayretinde olmuş ve genç neslin sosyalist toplumu deneyimleyeceğini ve bu toplumun inşacısı ve garantörü olacağını belirtmiştir. Bu manada Lenin'e göre gençlere düşen görev, sosyalist toplumun inşa edilmesinde etkin rol almalarıdır (Janssen, 2010, s. 34). Bu vesileyle genç devrimci kitleler sosyalizm fikrinin uyanışında önemli bir aktör olarak telakki edilmiştir (Lefebvre, 1975b, s. 380).

Lenin'in bu yaklaşımı, Demokratik Alman Cumhuriyeti tarafından da benimsenmiş ve öncü parti aracılığıyla uygulamaya konulacak olan sosyalist gençlik politikasının da temelini oluşturmuştur. Bu yönüyle Demokratik Alman Cumhuriyeti rejimi politik olarak Marksist-Leninist dünya görüşünü

benimsemiştir. Dolayısıyla rejim, gençlerin düşünce ve davranışlarının sosyalist fikir üzerine yönlendirilmeye açık olduğuna inanmıştır. Bu noktada idealize edilen sosyalist tipi gençliğin tüm sosyal organların koordinasyonu ile inşa edilebileceği inancı, tektip yetiştirme anlayışını da beraberinde getirmiştir. Yetiştirme terimi bu nedenle sosyalist gençlik politikasının merkezini oluşturmuş ve iki temel anlamı ihtiva etmiştir: Birincisi; okul, aile ve gençlik örgütleri gibi gençler üzerindeki tüm eğitimsel etkileri ihtiva eden sosyal norm ve değerlerin birleşimidir. İkincisi ise, eğitimle sosyalist dünya görüşünün benimsenmesi ve içselleştirilmesini ön gören ideolojik terkiptir. Bu yönüyle rejim “totaliter yetiştirme yöntemini” benimsemiş, eğitim sürecinde resmî ideolojinin plan ve programı ön planda tutulmuştur (Janssen, 2010, s. 35).

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin uygulamaya koyduğu Sovyet modeli, sosyalizmin kabulünün yanında, yaygınlaştırılmasını, yaşatılmasını ve müesses kılınmasını da öngörmüştür. Rejim tarafından uygulamaya koyulan politik stratejilerle, bir taraftan halkın bu modeli içselleştirmesi beklenirken, diğer taraftan sosyalist modelin geleceğinin güvence altına alınması hedeflenmiştir. Bu hususta Demokratik Alman yönetiminin çocuk/gençlik algısı, işçi sınıfının çıkarlarıyla birlikte değerlendirilmiştir: “İşçi sınıfının mücadelesi en başından beri çocuklar/gençler için ve çocuklarla/gençlerle aynı anda yürütülmüştür, çünkü proleter çocuğun/gencin çıkarları nesnel olarak -işçi- sınıfıyla aynıdır (Hoffmann, 1976, s. 9)”.

Gençliğin İdeolojik Dönüşümünde Eğitim Politikaları

DDR rejimi, sosyalist ideolojiye uygun olarak rotasını genç kitlelere çevirmiş ve genç kitlelerin sosyalist tedrisattan geçirilerek rejimin tahkim edileceğine inanmıştır. Lakin Nazilerden kalma eğitim sistemi, eğitim devriminin kısa vadeli başarıya ulaşmasında ciddi zorluklar yaratmıştır. Bu zorlukların başında Nazilerin ırkçı, şovenist ideolojik eğitim konsepti gelmektedir. Ayrıca aydın zümrenin ve ilim adamlarının bir kısmının toplama kamplarında öldürülmesi bir kısmının ülkeyi terk etmek zorunda kalması, Doğu Almanya'da eğitim sistemini yeniden dizayn edecek kadro sıkıntısını da doğurmuştur (Saydan, 1969, s. 76). Bu noktada politik kararların alınmasında ve uygulanmasında lokomotif görevini üstlenen SED, aynı zamanda gençliğin sosyalist doktrin doğrultusunda endokrine edilmesinde okul konuma erişmiştir. 1946 yılında “Demokratik Eğitim Reformu Kanunu” ile Nazi sisteminin ırkçı, militarist, hiyerarşik eğitim modeline karşı sosyal eşitliği tesis edecek bir sistem geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda sosyal hiyerarşiyle kurulmuş halk okulu, orta okul ve gimnazyum sistemi ortadan kaldırılmış, eğitimde birlik prensipleri doğrultusunda bütün çocuklar için sekiz yıllık ilköğretim sistemine geçilmiştir. İlâveten üniversite eğitimi görmek isteyen öğrencilere dört yıllık lise tahsili zorunlu hale getirilmiş; üniversite eğitimi görmek istemeyen öğrenciler ise meslek okullarına yönlendirilmiştir (Saydan, 1969, s. 76-77).

İdeolojik olarak sosyalizm merkezli eğitim politikasının benimsendiği DDR rejiminde eğitim ideal toplumun yaratılması adına araçsallaştırılmıştır. Tektipleştirici eğitim sistemi, yönetimin ideolojik amaçlarına göre kurgulanmıştır. Bu bağlamda bireyler, sistemin çarklarını döndürecek meslekî/teknik becerileri kazanmak adına eğitim alan ve devletin standartlaştırılmış rızasının birer taşıyıcısı olarak görülmüştür (Dudek ve Tenorths, 1993, s. 155-156). Devletin resmî ideolojisine uygun olarak 1959'da “Eğitim Sisteminde Sosyalist Gelişme Kanunu”, 1963'te “Sosyalist Eğitim Sisteminde Birliğin Temelleri” planı (Saydan, 1969, s. 78) ve son olarak 1965'te yürürlüğe koyulan “Sosyalist Eğitim Yasası” ile eğitim politikaları tasarlanmış, “Sosyalist eğitim sisteminin amacı, sosyalist kişiliklerin yetiştirilmesi” ibaresi bu politikaların temel mottosunu teşkil etmiştir. Sosyalist eğitim sisteminin temelinde “kontrollü pedagojik süreç” anlayışı yer almıştır (Anweiler, 1988, s. 148).¹³ Bu doğrultuda yaşları 3-6 olan çocuklar, sistemin en alt kademesi olarak kurulan “çocuk bahçeleri”nde eğitim almaya başlamışlardır. Takriben 16 çocuğa bir çocuk bakım uzmanının düştüğü bu kuruluşlarda temel eğitim ve başlangıç düzeyinde meslekî bilgiler verilmiştir (Saydan, 1969, s. 78). Bununla beraber 6 yaşını bitiren her çocuğun yönlendirilebileceği, klasik müfredatın yanında tarım ve sanayi alanlarında derslerin okutulduğu, ayrıca fabrika ve tarım kooperatiflerinde uygulamalı derslerin de olduğu 10 yıllık politeknik liseler kurulmuştur (Saydan, 1969, s. 78).

Çocuk bahçelerinden başlayarak eğitimin her kademesinin planladığı DDR eğitim sisteminde aile, eğitim sürecinde denklemin dışında bırakılmıştır. Her ne kadar toplumun temel yapı taşı olarak görülse de ailenin ideolojik normların ve değerlerin aktarılması konusunda gençler üzerinde daha en az etkiye sahip olması gerektiği düşünülmüştür. Dolayısıyla eğitim, devlet kontrolündeki okullar ve kurumsal yapılar aracılığıyla verilmeliydi. Bu manada SED, bireylerin yetiştirilmesinde ebeveyn rolünü üstlenmiş, çocukların ve gençlerin rejim ile özdeşleşmelerini hedeflemiş ve gençler aracılığıyla aile içi ilişkiler üzerinde de etki sahibi olmayı planlamıştır. Bunu yaparken 1950'li yıllarda partiye karşı halkın mesafeli duruşunu da değiştirmeyi amaçlamıştır (Janssen, 2010, s. 59). Mamafih çoğu okuma çağını aşmış işçi ve köylü genç kitlenin, sosyalizm çerçevesinde fikrî ve meslekî meziyetlerini geliştirmek için “İşçi ve Köylü Fakülteleri” kurulmuştur. Bu fakülteler aracılığıyla verilen hızlandırılmış eğitim ile bir taraftan arzu eden gençlerin üniversiteye gidecek düzeyde yetişmesi diğer taraftan rejime olan güven ve sadakatin arttırılması öngörülmüştür. Ayrıca köylerde eğitimin yaygınlaştırılması için her köye dört yıllık, köylerin bağlı olduğu kasabalarda ise sekiz yıllık eğitim veren okullar açılmıştır (Saydan, 1969, s. 77).

¹³ DDR rejiminin ilk yıllarından itibaren eğitim aracılığıyla verilmeye çalışılan ideolojik kursun yoğunlaştırılması ve Sovyet pedagojik yöntemlerinin benimsenmesi, öğretmen kadrolarının yetersiz kalmasıyla birlikte akamete uğramıştır. Bu sebeple daha önce Nazi üyesi oldukları için meleklerinden ihraç edilen öğretmenlerden bir kısmı yeniden göreve alınarak bu sorunun önüne geçilmeye çalışılmıştır (Köhler, 2008, s. 87).

Gençliğin ideolojik olarak endokrine edilmesi çabaları, sosyalist toplumu kurma misyonunda diğer sosyal yapıların da eğitim sürecine entegre edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu noktada gençlik politikalarının kurumsal izdüşümü olarak kurulan Özgür Alman Gençlik Teşkilatı'nın (Die Freie Deutsche Jugend - FDJ) gençlere yönelik sosyal faaliyetlerin hazırlanmasının yanında, eğitim - öğretim alanında sahip olduğu güç dikkat çekicidir. Özgür Alman Gençlik Teşkilatı üyeliğinin, öğretmenler tarafından bir başarı kriteri olarak değerlendirilmesi ve örgüt üyelerinin akademik gelişimlerinde öğretmenlerin daha fazla gayret göstermek zorunda kalması, eğitim sisteminde bu teşkilatın önemini açıklar mahiyettedir (Schneider, 1995, s. 33).

Uygulanan eğitim politikalarının bir başka yansıması da yükseköğrenim düzeyinde gerçekleşmiş olup 1950'lerden itibaren özellikle teknik eğitim veren yüksekokulların, kolejlerin ve tıp akademilerinin kuruluşları hızlanmıştır. Bilimsel gelişme ile sosyalizm arasında kurulan paralel ilişki, "sosyalist insanın evrensel ve ahenkli gelişimine katkı sağlamak" mottosunun yüksek öğrenimdeki izdüşümünü teşkil etmiştir. Zira çağdaş sosyalist toplum için bilimsel teknik devrimin başarıya ulaşmasında üniversiteler lokomotif görevi görmüştür (Saydan, 1969, s. 80). Bu bağlamda DDR rejimi bir taraftan eğitilmiş genç nüfusunun sayısını artırırken, diğer taraftan teknik anlamda ve uzmanlık gerektiren bölümlerdeki yetişmiş insan eksikliğini karşılamaya çalışmıştır (Köhler ve Stock, 2004, s. 22-23). Bu uygulamaları 1960'lı yıllarda kurulan ziraat fakülteleri ve 1970'li yıllarda meslekî eğitim veren ihtisaslaşmış yüksekokullar izlemiştir (Köhler ve Stock, 2004, s. 22). Rejimin ideal yurttaş anlayışı çerçevesinde şekillendirmek istediği gençlik politikalarının arzu edilen sonucu verip vermediği tartışmalı bir konu olmuştur. Mark Fenemore (2007, s. 69), rejimin umutsuzca çabaladığı ve sosyalist endokrine dayanan eğitim sisteminin umulduğundan daha karmaşık ve belirsiz çıktığını belirtmiştir. Ahmet Saydan ise (1969, s. 82), sosyalist eğitim sisteminin bir yandan bilimsel devrimlerin gerçekleşmesinde diğer taraftan sosyalist fikir sistemine bağlı bir kuşağın yetişmesinde başarıya ulaştığını ifade etmiştir.

Gençlik politikalarında politik ve kültürel konsolidasyon

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde resmî ideolojinin yerleşmesi ve kökleşmesi arzusu, eğitim politikalarının tamamlayıcı unsuru olarak yeni bir kültür inşa sürecini de elzem kılmıştır. Bu bağlamda sosyalist kültür bilincinin oluşturulması için öncelikle eski rejime ait kültürel öğeler dışlanmıştır. Dolayısıyla sosyalist düzenin yaratılmasında kültürel bilinç oluşumu hem politik sadakatin hem de ekonomik verimliliğin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Sosyalist kültürün inşasında gerek siyasi mitler gerekse kültürel öğeler önemli bir işleve sahip olmuştur. Detlev Kraa'da (1999, s. 199), Doğu Almanya'da yeni rejim sonrası oluşturulmaya çalışılan kültür inşasına dikkat çekmiş, "Savaş sonrası Almanya, her türlü kültürel etkileşim için ideal koşullar sundu: 1945'te nasyonal sosyalistler tarafından kültürün muazzam

yıkımı, nüfusun çoğunluğunun işgalci güçler tarafından yabancı kültürel öğelerle karşı karşıya kaldığı uyum bozukluğu” ifadeleriyle kültür inşasının sosyalist model için gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda DDR yönetimi, Hitlerle karşı mukavemet eden ve savaştan kaçan sanatçıların da katılımıyla 1959 yılında Bitterfeld şehrinde bir kültür- sanat konferansı düzenlemiştir. “Bitterfeld yolu” olarak da bilinen konferansın sonuç bildirisinde, “sanat halk içindir” prensibi kabul edilirken, sanatçılara işçi sınıfından ve sosyalizmin kuruluşundan yana olma, sosyalist insanın yaratılmasına katkı sunma çağrısı yapılmıştır (Saydan, 1969, s. 84). Bu bağlamda Sosyalist toplum inşasına dayalı kültür politikalarının yol haritası Devlet Başkanı Walter Ulbricht tarafından şu şekilde ifade edilmiştir (Saydan, 1969, s. 85):

“Alman Demokratik Cumhuriyeti emekçileri, emperyalizmin kökenlerini yok etmekle yetinmediler; yüksek bir toplum sistemini, sosyalist bir toplum sistemini geliştirdiler. ...Gelişmekte olan sosyalist sistemde ise, sanatçıların insanî ve toplumsal meseleleri görebilmeleri için, daha derin bir görüşe, daha geniş bir bilgiye ihtiyaçları vardır. Edebiyat ve sanatçıların ödevi, meselelerin kökenlerini bulmak, yeni ile eski düzen arasındaki çatışmayı görmek, çelişmelerin diyalektik çözümüne yardımcı olmak ve çatışmanın, sosyalist güçler birliği yönünde çözümlenmesine yardım etmektir.”

Bu noktada DDR rejimi, kültür faaliyetlerinde resmî ideolojinin amaç ve hedeflerini merkeze almıştır ve sosyalist rejimin tahkim edilmesi noktasında pek çok uygulamalar geliştirmiştir. Bunların başında edebiyatın emekçi halk tabanına doğru yayılması için kitap ve okuma evleri kurulması gelmiştir. Ayrıca fabrika ve tarım kooperatiflerinde kitabevleri ve kitap satış reyonları, halk nezdinde edebiyat faaliyetlerinin geliştirilmesi “İşçi ve Köylü Yazarlar Kulüpleri” oluşturulmuştur (Saydan, 1969, s. 86). Buna mukabil basın ve yayın faaliyetlerinde devletin tekeli söz konusu olmuştur. Mamafih basın ve yayın faaliyetleri Parti ve sosyal teşkilatları marifetiyle yürütülmüştür. Yayınlarda sosyalizmin kuruluşu, anti emperyalizm, halklar arasında dostluk ve anlaşmayı ve üretimi arttırmaya yönelik temalar sık bir şekilde işlenirken, ırkçılık, kapitalizm, militarizm gibi alanlar hakkında yayın yapılması yasaklanmıştır (Saydan, 1969, s. 87). Bu bağlamda kültür, sanat ve basın faaliyetlerinde devletin sıkı kontrolü ve denetimi ön plana çıkmıştır.

DDR rejimi kültürel ve politik konsolidasyon için sembollerden ve ritüellerden de yararlanmışır. Rejimin siyasi amaçlar için oluşturmaya çalıştığı ritüeller, sosyalist toplumun oluşum ve gelişim süreçlerinde sosyalist bilinci tahkim edici öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ritüeller arasında en dikkat çekici olanı şüphesiz geniş katımlı etkinlikler olmuştur (Voigt, 1999, s. 31). Bu bağlamda kitlesel anma programlarıyla yönetiminin takdir edilme ve toplumsal kabul görme beklentileri karşılanmaya; aynı zamanda resmi hafıza kurgusu, canlı hafızaya göre dönüştürülmeye çalışılmışır. Toplantı, anma programı, geçit töreni gibi geniş katımlı organizasyonlar aracılığıyla rejime meşruiyet alanları açılmışır. Bu büyük

gösteriler bir taraftan rejime sadık halk kitlelerinin resmedilmesine, diğer taraftan da dış ülkelere güç ve gövde gösterisi yapılmasına imkân tanımıştır. Mamafih mutat olarak gerçekleştirilen sosyalist ritüellerin, kitleler üzerinde duygusal bir etki yaratması beklenmiş, düzenlenen organizasyonlar siyasî propaganda stratejilerinin tamamlayıcı unsuru haline gelmiştir.

Söz konusu programların düzenlenmesi ve yüksek sayıda katılımcının etkinliklerde yer alması için gençlik örgütleri ön plana çıkarılmıştır. Özgür Alman Gençlik Teşkilatı, 1950’li yıllarında büyük çaplı spor organizasyonları ve festivaller düzenlemiş, böylece hem içeride hem de dışarıda güçlü ve birbirine kenetlenmiş bir rejim izlenimi vermeye çalışmıştır (Mahlert ve Stephan, 1996, s. 82). Örneğin 7 Ekim 1949 tarihinde Doğu Almanya’da cumhuriyetin ilan edilmesini müteakip, 11 Ekim tarihinde bir gösteri yürüyüşü organize edilmiş, 200 bini Özgür Alman Gençliği üyesi olmak üzere yaklaşık 800 bin kişinin katılımı sağlanarak, sosyalist ritüel geleneği başlatılmıştır (Sabrow, 2009, s. 205). İlerleyen yıllarda cumhuriyetin kuruluş yıl dönümleri daha büyük organizasyonlarla kutlanmıştır.

1970’li yıllardan itibaren gençlik, rejimin ekonomik ve siyasal hedefleriyle daha yoğun bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Okul eğitiminden meslekî yaşama kadar hayatın neredeyse tüm alanlarında rejim tarafından üretilen sloganlarla hep daha iyiye veya daha yüksek başarıya erişme motivasyonu gençliğe aşılanmıştır. Bu hedefler doğrultusunda yarıyıl tatillerinde dahi öğrencilere yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi Özgür Alman Gençliği tarafından üstlenilmiş ve böylelikle boş zamanların nasıl değerlendirilmesi gerektiği yönündeki kararlar bireylere bırakılmamıştır (Friedrich ve Griese, 1991, s. 33).

Gençliğin ideolojik olarak endokrine edilmesinde diğer bir metot olarak politikacıların sahne aldığı meşale alayları ve savaş gösterileri etkili olmuştur. Bu etkinliklerin birinci amacı rejime karşı toplumsal bağların güçlendirilmesi adına rejimin yaptığı âli fedakârlıkların toplum nezdindeki farkındalığını arttırmak; ikinci amacı ise gençlerin Parti ile olan dayanışmalarını ve Partiye olan sadakatlerini, tüm dünyaya ve diğer sosyalist ülkelere aşikâr kılmaktır (Friedrich ve Griese, 1991, s. 32). Resmî ideolojinin çocuklar ve gençler aracılığıyla toplumda yerleşeceği inancıyla 1974 yılında yürürlüğe konulan “Gençlik Yasası”yla (Jugendgesetz der DDR)”, gençlerin “sosyalist kişilikler” olarak gelişimine atıfta bulunulmuş ve sosyalist kuşakların yetişmesinde büyük bir sorumluluğa sahip olduğu belirtilmiştir. Parti tarafından yürütülen sosyalist gençlik yetiştirme görevi, 1980’li yıllarda da devam etmiş ve bu dönem her beş kişiden birisinin Partiye üye olduğu tespit edilmiştir (Bessel ve Jessen, 1996, s. 290). Ülke içerisindeki her gencin doğrudan merkezi yönetimin kontrolünde olması amacı güden Parti, yılda bir kez gençlik örgütlerinin liderlerini görevleri konusunda denetime tabi tutmuş ve üst düzey kamu yetkilileriyle görüşme yapmaya zorlamıştır ki bu gençlik üzerindeki tahakkümünü artırmıştır (Friedrich ve Griese, 1991, s. 31-32).

Politik konsolidasyonun tesis edilmesi adına rejim, kutlama ritüellerine yenileri eklenerek anma günlerinin sayısı arttırmış ve Kimya, Metal, İnşaat İşçileri Günü gibi farklı meslek gruplarına yönelik kutlama günleri tertip etmiştir. Toplumun rejimle bağlarını tahkim etme hedefini taşıyan bu kutlama programlarına kitlesel katılımın sağlanması için büyük çaba sarf edilmiş, 1989 yılına kadar gerçekleştirilen bu anma programlarının sosyalist tipi insanın yaratılmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Mafatih yönetime göre bu ritüeller, sosyalist bilincin yerleşmesinde önemli bir bileşeni temsil etmiştir.

Gençliğin Politikalarının Kurumsal İzdüşümü: Özgür Alman Gençliği

Nazi dönemi öncesinde komünist gençlik derneği şeklinde örgütlenmiş olan Özgür Alman Gençlik Teşkilatı (Die Freie Deutsche Jugend - FDJ), gençlik politikaların kurumsal bir bileşimi olarak rejimin himayesinde 7 Mart 1946 tarihinde kurulmuştur (Freiburg ve Mahrad, 1982, s. 19). 1949 yılında Teşkilat anayasada da kendisine yer bulmuş ve teşkilatın tanımı “Almanların çıkarları doğrultusunda şehirlerdeki ve kırsaldaki gençleri gönüllü olarak birleştiren ve eğiten bağımsız, demokratik bir örgüt” şeklinde yapılmıştır. (Schneider, 1995, s. 49). Dört yılda bir kongresi toplanan Gençlik teşkilatı, “Genç Dünya (Junge Welt)” adlı yayın organına sahip olmuştur. Ayrıca Teşkilatın, daha çok 6-14 yaş arası çocukların eğitiminde rol oynayan ve bütün okullarda şubesi bulunan “Ernst Thalmann” adlı Pioner teşkilatı kurulmuştur. Pioner teşkilatı, geziler, kolektif oyunlar ve çocukların teknik yönlerini geliştirmeye yönelik kurslar tertip etmiştir (Saydan, 1969, s. 67).

Özgür Alman Gençliği, kuruluş aşamasında “farklı ideolojilere ve siyasi yönelimlere sahip gençlere yönelik (Skyba, 2003, s. 237)” eşitlik temeline dayanan bir yapı olarak kendisini tanımlamış, buna karşın farklı gençlik örgütlerinin kurulması veya varlıklarını devam ettirebilmesi ise dernek bünyesinde oluşturulacak komisyon kararı ve rejimin onayına tabii tutulmuştur (Freiburg ve Mahrad, 1982, s. 19). Aslında örgütün temel amacı, rejim değişikliğine rağmen halen toplum arasında var olduğu düşünülen nasyonal sosyalist ideolojinin özellikle gençlerden uzak tutulması olarak yorumlanabilir. Erich Honecker'in ifadesiyle “gerici güçleri gençlerden uzaklaştırma” gayesi derneğin kuruluş nedenini özetler niteliktedir (Skyba, 2003, s. 237). Bununla beraber gençlerin sosyalist dünya görüşüne göre eğitilmesi ve sosyalist bilincin genç kitleler arasında yerleşmesi, teşkilatın temel misyonları arasında yer almaktadır (Saydan, 1969, s. 66).

Tablo 1: Yıllara Göre Özgür Alman Gençlik Birliğine Üye Sayıları

<i>Yıllar</i>	<i>Üye Sayısı</i>	<i>Yıllar</i>	<i>Üye Sayısı</i>	<i>Yıllar</i>	<i>Üye Sayısı</i>
1946	160.300	1957	1.713.1639	1969	1.537.901
1947	454.231	1958	1.705.738	1970	1.700.000
1948	650.000	1959	1.090.233	1971	1.700.000
1949	677.000	1960	1.345.608	1972	1.800.000
1950	1.133.309	1961	1.409.267	1973	1.894.530
1951	1.985.554	1963	1.336.903	1974	1.800.000
1952	2.017.420	1965	1.400.000	1976	2.157.734
1954	1.902.945	1966	1.400.000	1977	2.193.448
1955	1.760.664	1967	1.401.296	1979	2.300.000
1956	1.500.000	1968	1.405.202	1981	2.300.000

Kaynak: Freiburg ve Mahrad, 1982, s. 91-92.

Kuruluş sonrası üye sayısını hızlı bir şekilde artırmayı başaran Özgür Alman Gençliği, 1950'lerin başlarında 1 milyon üye sayısına aşmayı başarmış, on yıllık süre sonunda bu rakam 1,5 milyona ulaşmıştır. Yaş itibariyle örgüte üye olma konusunda oldukça esnek bir strateji izlenmiş ve 14 yaşını dolduran herkesin üye olabilmesinin önü açılmıştır. Bununla birlikte üyelik konusunda herhangi bir zorlayıcı düzenlemeye gidilmezken, tamamen gönüllülük esasına dayanan bir üyelik süreci uygulamaya konulmuştur. Üyelikte üst yaş sınırı 1955 yılına kadar ki düzenlemeyle 25 yaş iken, 1956 sonrası üst sınır 26 yaş olarak belirlenmiştir (Freiburg ve Mahrad, 1982, s. 85-86). Her ne kadar Doğu Almanya'da yaşayan gençlere yönelik bu örgüte üye olma zorunluluğu getirilmemişse de üye olanlara çeşitli imtiyazlar sağlanmıştır. Örneğin mezuniyet sonrası bir üst seviye okula gidebilmek veya iyi bir eğitim fırsatından yararlanmak için örgüte üyelik bir önkoşul niteliği taşımıştır (Skyba, 2003, s. 241). Bu durum örgütün üye sayısının artışında dolaylı etkenler arasında sayılabilir.

DDR rejimine bağlı olarak faaliyetlerini yürütülen Özgür Alman Gençlik Teşkilatı, politik-ideolojik telkin amacıyla üyelerine yönelik çeşitli faaliyetler düzenlemiştir. Boş zaman etkinliklerinden spor, kültür ve sanata kadar birçok alanda genç kitlenin yönlendirilmesinde etkili olan gençlik teşkilatı, sosyalist ideolojinin somut bir zeminde hayata geçirildiği bir yapı olarak yorumlanabilir. Ayrıca örgütü güçlü kılan bir diğer husus ise siyasî ve sosyal olarak tekel konumuna sahip olmasıdır. Zira gençlik teşkilatının Devlet Konsey'inde, halk meclislerinde ve mahalli meclislerde temsilci grupları olduğu gibi, fabrikalarda "gençlik brigadları" ve "kontrol noktaları" şeklinde alt yapıları bulunmuştur (Saydan, 1969, s.67). Bu doğrultuda

hem gençliğin üretim faaliyetlerinde daha fazla rol almalarının yolu açılmış hem de eleştiri ve kontrol mekanizmasıyla üretim sürecinin rasyonelleştirilmesi hedeflenmiştir.

Özgür Alman Gençlik Teşkilatı'nda yer alan gençler, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan çeşitlilik arz etmiştir. Mamafih üniversite ve lise öğrencileriyle birlikte askeri eğitim alan kişilerin %80'lik kısmı örgüt çatısı altında yer alırken, genç işçi sınıfında bu oran %50'ler; tarımla uğraşan genç kesimde ise %20'ler seviyelerinde kalmıştır (Glaessner, 1989, s. 212). Bu durum esasında gençlik teşkilatının ideolojik yapısında genç işçi ve çiftçi sınıfları önceliği ilkesine tenakuz içermektedir. Bunun temel nedeni, profesyonel olarak ilerleme imkânının görece daha yüksek olduğu meslek gruplarında gençlik teşkilatına üyeliğinin daha çok ilgi görmesinden kaynaklanmakta, meslekî olarak yükselmenin teşkilat üyeliği aracılığıyla gerçekleşeceğine olan inanca dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle gençler açısından teşkilat üyeliği meslekî ve sosyal ilerleme için bir araç olarak görülmüştür (Glaessner, 1989, s. 212). Bu husus, gençlik teşkilatının Parti politikalarıyla senkronize bir şekilde ilerlediğinin göstergesidir. Zira DDR yönetimi tarafından görece serbestlik tanınmış yegâne örgüt olarak bu yapı, Parti'nin politik programını kendisine bir yol haritası olarak kabul etmiştir (Schneider, 1995, s. 48-49). Özgür Alman Gençliği Teşkilatı'nın kurucularından biri olan Paul Verner, 1940'ların sonlarında partinin ve örgütün temel sorumluluk alanlarını tanımlarken siyasi aydınlanma görevine dikkat çekmiş ve bu yönüyle örgüte eğitici ve öğretici bir misyon yüklemiştir. Verner, ekonomik kalkınmanın sağlanmasından, kültürel faaliyetlerin geliştirilmesi ve daha geniş kitlelere ulaştırılmasına kadar birçok alanda örgütün başat rolüne vurgu yapmıştır (Mahlert ve Stephan, 1996, s. 62-63). Bu bağlamda Parti'nin 21 Eylül 1963 tarihli bildirgesiyle gençlerin hem devlet yönetiminde hem de iktisadi faaliyetlerde daha fazla sorumluluk alması gerektiği ifade edilmiştir (Saydan, 1969, s. 66). Bu durumda gençlik teşkilatı gençliğin talep ve beklentilerinden ziyade Parti kadrolarına insan kaynağı yetiştiren bir merkez haline gelmiştir (Glaessner, 1989, s. 212). Mamafih kuruluşundan itibaren Parti hegemonyası altında gelişme kaydeden örgüt, gençlerin “menfaatlerinin temsilcisi” olarak kendisini konumlandırırsa da Parti ile bağı dikkate alındığında partinin “savaş yedeği” olarak telakki edilmiştir (Friedrich and Griese, 1991, s. 28; Freiburg ve Mahrada, 1982, s. 30).

Özgür Alman Gençlik Teşkilatı'nın bir işlevi de gençliğin “zararlı” sayılabilecek fikir ve davranış modellerinden uzak tutulması olmuştur. Bu bağlamda dinî kurumlar gelenek, batılı/kapitalist dünya ise ideolojik bağlamda genç kitlenin korunması gereken odaklar olarak belirlenmiştir (Obertreis, 1986, s. 103). Örneğin; 1961 yılında gençlik teşkilatı aracılığıyla Batı Almanya'da faaliyet gösteren televizyon ve radyo kanallarına erişimin kısıtlanması gündeme gelmişti. Söz konusu erişimin engellenmesi amacıyla televizyon ve radyo antenlerinin zorla sökülüştür. Lakin, bu uygulamaya yönelik gelişen protesto gösterileri sonucu yönetim geri adım atmıştır (Micksch, 1972, s. 93). Buna mukabil Ahmet Saydan (1969, s. 67), genç kitleye yüklenen ödev sorumluluğu sayesinde DDR'de batılı ülkelerde zuhur eden “hippi” ve “bitnik” hareketlerin

taban bulmadığını, özellikle ABD, Birleşik Krallık ve Fransa’da artış gösteren gençlik cinayetlerinin ve diğer suçların Alman sosyalist gençliğine sızmadığını serdetmiştir.

REJİMİNE KARŞI MUHALİF SESLER VE BERLİN DUVARI

Modern demokrasilerde yasal yollardan siyasal iktidarda değişikliği hedefleyen meşru hareketler siyasî muhalefet olarak kaydedilirken, siyasî muhalefete yer verilmeyen rejimlerdeki muhalif hareketler genel olarak sindirilmesi gereken direniş olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Demokratik Alman Cumhuriyeti’nde Almanya Sosyalist Birlik Partisi iktidarı tek başına elinde bulundurmuş, ülke içerisindeki muhalif yapılanmalara yaşam alanı vermemiştir. Richard Bessel ve Ralph Jessen (1996, s. 7), Doğu Almanya rejimini farklı görüşlerin, siyasi hedeflerin ve değerlerin varlığının kabul edilmediği, muhalif hareketlerin korku ve baskıyla sindirildiği totaliter bir yönetim anlayışı olarak tanımlamıştır. Buna mukabil yönetimin baskı ve kontrolü karşısında muhalif akımlar defalarca filizlenmiş, rejimin karşısında konumlanmıştır. Ingrid Miethe (1999, s. 28-29), rejimin muhalif seslere hiçbir yasal faaliyet alanı tanımadığını belirtmiş ve ülkedeki muhalif akımların daha çok rejimin toplum nezdinde etkilerini zayıflatmaya ya da rejimi tamamen ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu ifade etmiştir.

Demokratik Alman Cumhuriyeti’nde muhalif hareketler 1952 yılı sonrasında kitlesel bir boyuta sahip olmuştur. Özellikle Almanya Sosyalist Birlik Partisinin 1952 yılında gerçekleşen ikinci parti kongresinde almış olduğu kararlar politbüro ve sekreterliği siyasi karar alma sürecinde daha etkin bir konuma erdiren, toplumun üzerinde baskı araçlarını artıran bir mahiyete bürünmüştür. Bu durum özellikle genç kitlede büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştır (Kowalczuk, 2013, s. 9-11). Yönetimsel uygulamaların yanında iktisadî hayattaki zorluklar 1952 yılının sonuna doğru ülkede grev dalgalarının başlamasına sebebiyet vermiştir. Kitlesel gösteriler daha sonrasında baskıcı uygulamalara karşı diğer muhalefet sesleriyle birleşmiştir. DDR yönetimi iktisadî şartların iyileştirilmesine ilişkin adımlar atsa da bu kitle tarafından yeterli görülmemiş, kitlesel muhalefet ivme kazanmış, mevcut rejime başkaldırı niteliğine bürünmüştür (Kowalczuk, 2013, s. 19-22). Demokratik talepleri de ihtiva eden kitlesel başkaldırı, 17 Haziran 1953 tarihinde ayaklanmaya dönüşmüş ve Sovyet tanklarının ülkeye girmesiyle kanlı bir şekilde bastırılmıştır (Weber, 2012, s. 42; Neubert, 1999, s. 17; Armaoğlu, 2020, s. 355-356).

Ehrhart Neubert (1999, s. 43), rejime karşı yürütülen protesto eylemlerinin çoğunlukla iktidar partisinin baskıcı yönetim anlayışına tepki olarak geliştiğini belirtirken, iktidarın toplumsal muhalefetin çıkış nedenlerini doğru bir şekilde okuyamadığını ifade etmiştir. Kitlesel muhalefet hareketlerinin sindirilmesi, yönetimden gayri memnun olan kişileri yasa dışı yollarla ülkeyi terk etmeye yönlendirmiştir. Rejimin uygulamaya koyduğu baskıcı politikaların yanı sıra Federal Almanya Cumhuriyeti’nin (Batı

Almanya) sosyo-ekonomik olarak daha iyi seviyede olması, özellikle genç nüfusun göç arzusunu tetiklemiştir.¹⁴

Tablo 1: 1953-1956 yılları arasında Doğu Almanya ve Doğu Berlin'den yasa dışı olarak göç eden kişi sayıları

Yıllar	Toplam Sayı	15-18 Yaş aralığı	15-25 Yaş aralığı	15-25 Yaş aralığı Yüzdesi
1953 (1. Çeyrek)	84.034	Belirtilmemiş	15.048	17,9
1953 (2. Çeyrek)	101.293	Belirtilmemiş	20.391	20,1
1953 (3. Çeyrek)	36.359	Belirtilmemiş	9.491	26,1
1953 (4. Çeyrek)	48.754	Belirtilmemiş	13.251	27,2
1954 (1. Çeyrek)	37.345	2.919	10.847	29
1954 (2. Çeyrek)	38.131	3.033	10.998	28,9
1954 (3. Çeyrek)	43.515	3.813	13.863	31,8
1954 (4. Çeyrek)	54.288	5.944	20.507	37,7
1955 (1. Çeyrek)	42.366	4.056	15.129	35,7
1955 (2. Çeyrek)	52.862	4.667	19.660	37,2
1955 (3. Çeyrek)	76.670	7.878	31.787	41,5
1955 (4. Çeyrek)	98.217	10.256	40.561	41,3
1956 (1. Çeyrek)	75.181	6.608	25.448	33,8
1956 (2. Çeyrek)	78.829	6.182	23.941	30,4
1956 (3. Çeyrek)	82.249	8.796	29.559	35,9
1956 (4. Çeyrek)	79.769	9.880	34.520	43,2

Kaynak: Skyba, 2003, s. 255.

DDR'de siyasi rejime ilişkin toplumsal iktidarın giderek zayıflaması ve iktidar politikaların toplumsal gerçeklikten uzak düşmesi, göç hareketlerine ivme kazandırırken 1953 ile 1956 yıllarında ülkeyi terk eden insanların arasında genç kitlenin sayısı gittikçe artış göstermiştir. Mamafih gençler arasında işçi sınıfı romantizmi giderek sıradanlaşmış, onlar için Hollywood filmleri ve Rock'n Roll gibi Batı kültürünün ürünleri daha cazip hale gelmiştir (Skyba, 2003, s. 261). Bir diğer tabirle Batılı/kapitalist ülkelerdeki gençlik

¹⁴ 1971 yılı verilerine göre Doğu Almanya'daki işçi ortalama olarak Batı Almanyalı meslektaşından %37 oranında daha düşük maaş almaktaydı. Yine 1972 yılı verilerine göre Federal Cumhuriyeti'nde her 100 haneden 98'inin evinde televizyon, 92'sinin evinde radyo bulunurken, bu oran 1972 yılında Doğu Almanya'da sırasıyla 75 ve 94 hane düzeyindeydi. Bu konuda ayrıca bakınız: Grosser v.d., 1974: 242.

kültürünün görsel ve işitsel medya aracılığıyla sınırlı olsa da bilinirliği, genç kitlenin idealize ettiği yaşamı bu ülkelerde arama iştiağını arttırmıştır. Doğu Almanya gençleri arasında artan Batı kültürü etkisinin kırılmasına yönelik siyasî iktidarın uyguladığı “karşı imaj ve karalama kampanyaları” politikaları genç kitlede sınırlı bir karşılık bulmuştur. Zira birçok genç “tektip insan” profiline karşı kot pantolon giymek, uzun veya kısa saç modellerine sahip olmak gibi gündelik yaşamda serbestliği sembolize eden talepleri merkeze almıştır (Friedrich, 1991, s. 99-100).

DDR’de artan yasa dışı göçlere tedbir olarak Berlin Duvarı inşa edilmiştir. Rejimin bu hamlesine karşı, muhalif sesler yeniden kitleleşmeye çalışsa da alınan sıkı önlemler sayesinde sınırlı seviyede ve münferit olarak kalmıştır. Yalnız bu eylemlerden bazıları kamuoyunun büyük ilgisini çekmiştir. Örneğin Michael Gartenschläge duvar inşaatına karşı yapılan protesto gösterilerinde henüz 17 yaşındayken tutuklanmış ve on yıllık hapis cezasına çarptırılmış, ardından 1976’da sınırda vurularak öldürülmüştür (Neubert, 1999, s. 26). Bununla beraber 13 Ağustos 1961 yılında Berlin’de örülen duvar, ülkeden kaçışları daha da hızlandırmış, giderek artan kontroller göçü durduramamıştır. Bu dönem binlerce kişi hapse atılmış ve 200’den fazla kişi sınırı geçmeye çalışırken öldürülmüştür (Neubert, 1998, s. 135-137). 13 Ağustos 1963 tarihinde ise Doğu ile Batı Berlin arasında bütün geçişler kapatılmış, sonraki 28 yıl boyunca Berlin Duvarı DDR’yi totaliter baskının en göze çarpan sembolüne ve hapishanesine çevirmiştir (Davies, 2011, s. 1172). Mamafih duvarın inşası ve kontrol mekanizmasının güçlendirilmesi sonucu daha sonrasında ülkeden kaçanların sayılarında düşüş yaşanmıştır. Öyle ki 1950 ve 1961 yılları arasında yaklaşık 3,8 milyon kişi batıya kaçarken, bu sayı 1962 ve 1988 yılları arasında yaklaşık 600 bin kişiye kadar düşmüştür.¹⁵

SONUÇ

İkinci Cihan Harbiyle hitama eren Nazi rejimi sonrasında Sovyetler Birliği’nin himayesinde kurulan Demokratik Alman Cumhuriyeti, sosyalist devlet ve toplum modelini benimsemiş, sosyalist ideolojinin kurumsal olarak inşası ve toplumsal meşruiyeti için sivil toplum alanına hiçbir boşluk bırakmayacak şekilde müdahale etmiştir. Bu bağlamda sosyalizmin tehdit olarak telakki ettiği faşist, militarist ve kapitalist düşünce ve davranış kalıplarına karşı sosyalist kültür bilincinin ve ekonomik modelinin yerleşmesi ve kökleşmesi için gençlik politikaları Demokratik Alman Cumhuriyeti’nin ideolojik bileşenlerinin birincil öncelikleri arasında yer almıştır.

DDR rejiminin ideolojik terkinde gençlik politikaları politik refleksler, muhteva ve metot olarak üç zeminde değerlendirilmelidir. Rejimin politik reflekslerini, önceleri Nazi geçmişleri sonraki dönemlerde

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. <https://www.chronik-der-mauer.de/material/?mType=8> (Erişim: 10.03.2022)

ise Batılı/kapitalist ülkelere yönelik temayülleri sebebiyle genç kitlelere uyguladıkları sert müdahaleler ihtiva etmiştir. Bu bağlamda rejimin öncelikli hedef Nazi dönemine ait ideolojik mirasın yok edilmesi olmuştur. Bu mirasa yönelik tehdit algılamaları, sosyalist devlet ve toplum modeli üzerine kurulan yeni rejim için makul kabul edilse de bazı dönemlerde gerçeklikle bağlantısını kopararak bir nevi Nazi hayaletine dönüşmüştür. Bu sebepten Nazi geçmişleri varsayımıyla yüzlerce gencin baskı ve kötü muameleye maruz kalmıştır. Diğer taraftan DDR rejiminin baskıcı politikaları altında yaşamak zorunda kalan ve sosyo-ekonomik olarak yaşam şartlarının giderek kötüleştiğini düşünen gençler için 1950'lerden itibaren Batı Almanya alternatif bir ülke pozisyonuna erişmiştir. Genç kitlenin daha iyi yaşam sürme talepleri, rejim tarafından burjuva kültürüne ve yaşam formuna özeni olarak telakki edilmiş, bilvesile bu taleplere sıkı güvenlik tedbirleri alınarak cevap verilmiştir. Zira Berlin Duvarı'nın inşa edilme gerekçesi ve müteakip toplumsal olaylara karşı gerçekleştirdiği şiddetli müdahale, rejimin tehdit algılamalarına bağlı olarak politik refleksinin anksiyetik izdüşümüdür. Mamafih Berlin Duvarı'nın inşa edilmesi dahi gençlerin batıya yönelmesini engelleyememiştir.

Gençlik politikalarının muhtevasını ise Doğu Almanya toplumunun siyasî ve ideolojik dönüşümündeki süreç teşkil etmektedir. Sosyalizmin toplum tabanına yayılarak meşruiyet kazanmasında ve kökleşmesinde, gençlik fırsat olarak değerlendirilmiştir. Zira gençlik, sosyalist toplum kurgusunun teminatı olarak görülmüştür. Bu doğrultuda rejim, kuruluşundan itibaren gençlerin eğitim, iş ve gündelik hayatını belirlemeye ve doğrudan yönetmeye çalışmıştır. İlaveten DDR'nin eğitim politikaları, sosyalist kimliğin ve bilincin yaratılmasına ve sosyalist ekonomik modelin muvaffakiyetine endeksli oluşturulmuştur. Kültür politikaları ise, sosyalist düşünce ve yaşamın cazibiyet merkezi haline gelmesi adına eğitim sisteminin tamamlayıcı unsuru olmuştur. Gençlerin sosyalist bilincinin artırılması amacıyla yürütülen eğitim ve kültür politikalarının temelinde ideolojik disiplin, siyasî itaat ve güdümlü sosyalleşme şiarı mevcuttur.

Gençlik politikalarının başarıya ulaşması adına seçilen metot, karar almada, kararların uygulanmasında ve denetlenmesinde devletin başat aktör olduğu tek merkezli, tepeden inme ve totaliterdir. Bu noktada gençliğe yönelik kurulan sosyal kuruluşlar ile Almanya Sosyalist Birlik Partisi arasında sıkı bir hiyerarşi tesis edilmiştir. Dolayısıyla Parti bütün sivil alanı kontrol altına almış ve sıkı bir denetime tabi tutmuştur. Gençliğin eğitilmesinde ailenin denklemin dışında bırakılması ve eğitim sisteminin 3 yaşında çocuk bahçelerinden başlayarak erişkinlik çağına kadar devlet merkezli yapısı, DDR'nin tepeden inme, totaliter yönetim anlayışına örnek olarak verilebilir. Benzer şekilde gençliğin okul dışındaki faaliyetlerinin planlamasında da devlet belirleyici olmuştur. Bu bağlamda Partinin güdümünde şekillenen Özgür Alman Gençlik Teşkilatı, okullardaki temsilciliklerinin yanı sıra gençliğin politik ve kültürel olarak konsolide edilmesinde büyük bir rol üstlenmiştir. Zira gençlik teşkilatının kültür, sanat ve spor faaliyetleri düzenleme vazifesinin yanında geleceğin partililerini yetiştirme gibi bir misyonu olmuştur.

Sonuç olarak gençlik politikalarıyla rejim hem zihinsel hem de bedensel olarak her bir gencin barış için savaşa hazır bir şekilde yetişmesini arzulamıştır. Bu anlayış doğrultusunda her bir Alman genci, rejimin bekçisi konumuna erişmiştir. Friedrich ve Griese'nin (1991, s.32) tabiriyle Doğu Almanya Gençliğinin “zoraki uygulamalar ve bürokrasi ile kişisel hareket etme iradesi yok edilmiş, -sivil yaşamdaki- her bir boş alana şüpheyle bakılmıştır.” Lakin Rejimin bütün çabalarına rağmen, gençler ilk fırsatta kendi tercihlerine yönelmişler, İngilizce sözleri olan şarkılar Doğu Almanya'ya ulaşmış ve eski nesillerin savaş şarkılarından çok daha popüler hale gelmiştir. Almanya'nın birleşme sürecine kadar iktidarı elinde bulunduran sosyalist rejim, tüm baskı unsurları ve araçlarına rağmen idealize ettiği gençlik anlayışına tam manasıyla erişememiştir.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Yazarlar çalışmaya eşit katkıda bulunmuştur. Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

- Anweiler, O. (1988). *Schulpolitik und Schulsystem in der DDR*. Opladen: Leske & Budrich.
- Armaoğlu, F. (2020). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1914-1995* (27. Baskı). İstanbul: Kronik Yayınları.
- Bessel, R., & Jessen, R. (1996). *Die Grenzen der Diktatur, Staat und Gesellschaft in der DDR*. Göttingen: Vandenhoeck Ruprecht.
- Bethkenhagen, J., v.d. (1981). *DDR und Osteuropa, Wirtschaftssystem, Wirtschaftspolitik, Lebensstandard*, Opladen: Leska Verlag & Budrich, Opladen.
- Black, J. L. (1988). The Stalinist Image of Canada: The Cominform and Soviet Press, 1947-1955, *Labour/Le Travailleur*, 21, 153-172. (https://www.erudit.org/en/journals/llt/1988-v21-llt_21/llt21rr01.pdf)
- Cornides, W. (1957). *Die Weltmächte und Deutschland, Geschichte der jüngsten Vergangenheit 1945-1955*. Tübingen: Springer Verlag GmbH.
- Cromm, J. (1998). *Familienbildung in Deutschland, Soziodemographische Prozesse, Theorie, Recht und Politik unter besonderer Berücksichtigung der DDR*. Opladen & Wiesbaden: Westdeutscher Verlag GmbH.
- Davies, N. (2011). *Avrupa Tarihi* (2. Baskı). Çev. M. A. Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi.
- Dudek, P. & Tenorths H. E. (1993). Transformationen der deutschen Bildungslandschafts, Lernprozeß mit ungewissem Ausgang, *Zeitschrift für Pädagogik*, 30, Weinheim und Basel: Beiheft, Beltz Verlag.
- Fenemore, M. (2007). *Sex, Thugs and Rock'n'roll, Teenage Rebels in Cold-War East Germany*, New York & Oxford: Berghahn Books.

- Fetscher, I. (1967). *Karl Marx Und der Marxismus, Von der Philosophie des Proletariats zur proletarischen Weltanschauung*, München: R. Piper Co.
- Freiburg, A. & Mahrad, C. (1982). *FDJ, Der sozialistische Jugendverband der DDR*, Opladen: Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Friedrich, W. & Griese, H. (1991). *Jugend und Jugendforschung in der DDR, Gesellschaftspolitische Situationen, Sozialisation und Mentalitätsentwicklung in den achtziger Jahren*, Opladen: Leske & Budrich.
- Glaessner, G. J. (1989). *Die andere deutsche Republik, Gesellschaft und Politik in der DDR*, Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Grosser, A. v.d. (1974). *Wirtschaft Gesellschaft Geschichte*, Berlin: Springer-Verlag GmbH.
- Haustein P. (2006). *Geschichte im Dissens, Die Auseinandersetzungen um die Gedenkstätte Sachsenhausen nach dem Ende der DDR*, Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- Hoffmann, C. (1976). *Theater für junge Zuschauer, Sowjetische Erfahrungen, Sozialistische deutsche Traditionen, Geschichte in der DDR*, Berlin: Akademie-Verlag.
- İnt: <http://www.verfassungen.de/ddr/verf49.htm>. (Erişim: 24.02.2022).
- İnt:https://bildungsserver.berlinbrandenburg.de/fileadmin/havemann/docs/material/1958_zehn_gebote.pdf (Erişim: 21.02.2022).
- İnt: <https://www.chronik-der-mauer.de/material/?mType=8> (Erişim: 10.03.2022).
- Janssen W. (2010). *Halbstarke in der DDR, Verfolgung und Kriminalisierung einer Jugendkultur*. Berlin: Ch. Links Verlag.
- Kıvılcımlı, H. (2008). *Leninizm Nedir, Lenin ve Türkiye*. Köxüz Dijital Yayıncılık.
- Kowalczyk, I. S. (2013). *17.Juni 1953*, München: Verlag C.H. Beck
- Köhler, H. (2008). *Schulen und Hochschulen in der Deutschen Demokratischen Republik 1949-1989*, Göttingen: Vandenhoeck Ruprecht.
- Köhler H. & Stock, M. (2004). *Bildung nach Plan Bildungs-und Beschäftigungssystem in der DDR 1949 bis 1989*, Opladen: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, Opladen.
- Kraa, D. (1999). Sozialistische Rituale und Kulturelle Überlagerung in der DDR, (hrsg). R. Voigt, *Symbole der Politik, Politik der Symbole* (ss. 197-210). Opladen: Leske Verlag & Budrich GmbH.
- Lefebvre, H. (1975a). *V.İ. Lenin: Hayatı ve Filozofik Ekonomik Politik Düşüncesi – I* (İkinci Baskı). Çev. R. N. İleri. İstanbul: Anadolu Yayınları.
- Lefebvre, H. (1975b). *V.İ. Lenin: Hayatı ve Filozofik Ekonomik Politik Düşüncesi – II* (İkinci Baskı). Çev. R. N. İleri. İstanbul: Anadolu Yayınları.
- Lenin, V. I. (1975). *Nereden Başlamalı? Bir Yoldaşa Mektup, Devrimci Maceracılık* (İkinci Baskı). Ankara: Odak Yayınları.

- Mahlert, U. & Stephan G. R. (1996). *Blaue Hemden- Rote Fahnen, Die Geschichte der Freien Deutschen Jugend*, Opladen: Leske & Budrich.
- Micksch, J. (1972). *Jugend und Freizeit in der DDR*, Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Miethe, I. (1999). *Frauen in der DDR-Opposition, Lebens-und kollektivgeschichtliche Verläufe in einer Frauenfriedensgruppe*. Opladen: Leske & Budrich.
- Neubert, E. (1998). *Geschichte der Opposition in der DDR 1949-1989*, Berlin: Ch. Links Verlag.
- Neubert, E. (1999). Was waren Opposition, Widerstand und Dissidenz in der DDR? Zur Kategorisierung politischer Gegnerschaft, s. 17-46, KUHRT Eberhard (Hrsg.) *Am Ende des realen Sozialismus, Opposition in der DDR von den 70er Jahren bis zum Zusammenbruch der SED-Herrschaft* (ss. 17-46). Opladen: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- Neugebauer, G. (1978). *Partei und Staatsapparat in der DDR, Aspekte der Instrumentalisierung des Staatsapparats durch die SED*, Opladen: Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Obertreis, G. (1986). Familienpolitik in der DDR 1945-1980, *Forschungstexte Wirtschafts-und Sozialwissenschaften Band, 17*, Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- Pohlmann, F. (1995). *Marxismus-Leninismus-Kommunismus-Faschismus, Aufsätze zur Ideologie und Herrschaftsstruktur der totalitären Diktaturen*. Pfaffenweiler: Centaurus Verlag Media.
- Roder, H. (1972). *Abschied von Klassenbegriff? Ein Beitrag zur Analyse der marxistischen Soziologie in der DDR*. Opladen: Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Sabrow, M. (2009). *Erinnerungsorte der DDR*. München: Verlag C.H. Beck.
- Saydan, A. (1969). *Alman Milletinin Sosyalist Devleti: Alman Demokratik Cumhuriyeti*. Dresden: Verlag Zeit Im Bild.
- Schneider, I. K. (1995). *Weltanschauliche Erziehung in der DDR, Normen-Praxis- Opposition Eine kommentierte Dokumentation*. Opladen: Leske & Budrich.
- Skyba, P. (2003). Massenorganisationen ohne Massen, Jugendpolitik, Militarisierung und das Scheitern der FDJ, Hoffmann D., Schwartz M., Wentker H. (Hrsg.), *Vor dem Mauerbau, Politik und Gesellschaft in der DDR der fünfziger Jahre* (ss. 235-264). München: R. Oldenbourg Verlag.
- Sönmezoglu, F. (1983). *Ansiklopedik Politika Sözlüğü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Timmermann H. (1984). *Bundesrepublik-DDR, Grundzüge im Vergleich, Vorgeschichte-Politik-Wirtschaft-Soziales-Recht-Aussen-und Sicherheitspolitik*, Opladen: Leske & Budrich, Opladen.
- Tuckfeld , M. (1997). *Orte des Politischen, Politik, Hegemonie und Ideologie im Marxismus*, Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Voigt, R. (1999). *Symbole der Politik, Politik der Symbole*. Opladen: Leske Verlag & Budrich GmbH.
- Weber, H. (2012). *Die DDR 1945-1990*, München: Oldenbourg Verlag, München.

Yücel, G. & Doğan, F. (2021). Strength Through Joy Organization” in the Ideological Fortification of Nazi Germany. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, Sayı Toplum & Siyaset, 127 – 136.